

## **КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ ВЪРХУ МАТУРАТА ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА ПРЕЗ 2013 Г.**

**Иван Дреновски**

*Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград*

**Резюме.** В тази статия са коментирани въпросите и отговорите на учениците на тях в държавния зрелостен изпит по география и икономика, проведен на 23 май 2013 г. Авторът откроява кои са според него слабите страни, повтарящи се от година на година, в конструирането на схемата, чрез която се реализира държавният зрелостен изпит по география и икономика.

*Keywords:* school-leaving examination, matriculation, geography, quiz-making analysis

### **Увод**

Резултатите от държавните зрелостни изпити по география и икономика и през тази година са най-ниски сред всички останали предмети, което не изненадва специалистите<sup>1)</sup> с отношение по темата (Дреновски, 2009а; 2009б; 2010; Дреновски et al., 2008), но може би е изненада за съставителите на тестовите варианти. За пореден път и през май 2013 година редица от формулировките на въпросите и съответните отговори на редовната матура по география и икономика бяха недотам коректни, професионално издържани и разбираеми за зрелостниците.<sup>2)</sup> Освен това редица от затворените въпроси бяха подменени с полуотворени, от отворените – с практически въпроси, свързани с разпознаване на обекти от картографска основа. Формулировката на въпроса върху учебното съдържание по география на България, който трябваше да бъде писмено развит, е подвеждащо всеобхватна и обобщаваща, а планът за предполагаемото изложение – силно редуциран, което е предпоставка за объркване на зрелостниците. Частичното използване на алгоритъма за характеристика на социално-икономически район поставя под въпрос адекватната проверка на възможностите на зрелостниците за комплексен географски анализ и коректното оценяване на тези умения на матурата. Всеки от посочените проблеми е анализиран детайлно в хода на изложението.

### **Некоректни формулировки на въпросите и възможните отговори**

Още при формулировката на първия въпрос от матурата – „*1. В кой от атмосферните слоеве озонът е с най-голяма концентрация?*“, е допусната неточност. Научно-

коректната формулировка изисква да говорим за съответни сфери, част от строежа на атмосферата, а не за слоеве. Названието сфера е твърдо закрепено в съответната терминология, когато става въпрос за тропосфера, стратосфера, мезосфера и т.н. Все пак става въпрос за поднасяне на материал в гимназиалния, а не в средния етап на образование. Правилно формулираният въпрос би следвало да звучи примерно така: „В коя част на атмосферата има най-голяма концентрация на озон?“.

Вторият въпрос е не само неправилен формулиран – „2. Посочете липсващия отговор в таблицата, която представя взаимовръзката между геосфера и резултат от природен процес?“, но и на практика е ненужно усложнен и превърнат в нещо като полуотворен въпрос. От таблицата и възможните отговори става ясно, че трябва да се посочи определен природен процес или явление, проявяващо се в съответната геосфера, така че думата „резултат“ във формулировката на въпроса е напълно излишна и объркваща. Далеч по-ясно и разбираемо за зрелостниците въпросът би могъл да бъде формулиран по следния начин: „Кой природен процес (или явление) се проявява в (или е характерен за) литосферата?“, с което би се получил един съвсем обикновен въпрос от затворен тип, без ненужно усложняване.

В третия въпрос – „3. В коя от посочените групи има само нерудни полезни изкопаеми?“, не са коректно формулирани възможностите за отговор. Наред с коректно зададените отговори като барит, гипс, глини, талк, там са посочени и химически елементи метали, като калай, волфрам, хром, вместо съответните им руди. Разбира се, изписването на думичката „руди“ при изброяването на отговорите обезсмисля до голяма степен въпроса, поради което се налага по-сериозното му преработване.

На осмия въпрос от теста – „8. Най-голямо значение за развитието на стопанството на съвременния етап има:“ би могло, в зависимост от спецификата на отделните държави, да се посочи и друг, различен от предвиждания от съставителите, верен отговор. Така например за страни като Русия, Саудитска Арабия, Либия, Нигерия, Венесуела и редица други това е „А) природноресурсният потенциал“, а не „В) научно-техническият прогрес“.

Седемнадесетият въпрос – „17. На кои реки са изградени големи хидроенергийни каскади?“, също е не съвсем точно формулиран. Верният отговор е „Доспат – Вьча“. Реално става въпрос за каскада в единствено число, защото в долината на р. Доспат няма изградена генерираща мощност, а част от нейните води се отвеждат подземно към ВЕЦ „Тешел“ на изхода от Буйновското ждрело на едноименната река, чрез което се прехвърлят в поречието на р. Вьча. Правилно редактираният въпрос би могъл да звучи примерно така: „Коя от посочените хидроенергийни каскади е с най-голяма инсталирана мощност?“, като за възможни отговори, освен верния в случая „Доспат – Вьча“, биха могли да бъдат посочени например „Рилска каскада“, „каскада Бързия“, „Искърска каскада“ или „Баташки водносилов път“.

Посочените възможности за отговор на деветнадесетия въпрос – „19. В коя природна област има...“ част от отговорите не са коректно формулирани като съответни природни области, а само като морфографски единици – планини: Стара планина, Рила, Пирин, Родопи. Частично същата забележка важи и за формулировката на възможностите за отговор на двадесетия въпрос. Самият въпрос – „20. За коя природна област в България е характерен вятърът борá?“, съдържа една много важна съществена терминологична неточност – никъде в страната не са проявява типична борá, защото липсва пълният комплекс от условия за това, а именно наличието на влажен и топъл въздух над акваторията на прилежащ морски залив, разположен южно от планинска преграда, препятстваща нахлуването на студени въздушни маси през зимата. В тази връзка, както единодушно е възприето в научната литература у нас, е по-правилно да се говори за „вятър, подобен на борá“ или „бораподобен вятър“.

Формулировката на тридесет и втория въпрос, който е от отворен тип, не съдържа двете реално най-важни индикативни характеристики за страната, за която се пита (Словения). А именно, че става въпрос за бивша югославска република, която е член на ЕС от 2004 г. При изброяването на особеностите на града, за който се пита в тридесет и шестия въпрос (Велинград), също липсва ключовозначима информация – че е балнеоложки център с национално значение. Неслучайно казвам на моите студенти, че въпросите, които те ми задават, носят много важна обратна информация за нивото на техните знания!

Във формулировката на тридесет и седмия въпрос (практически или картографски върху учебно съдържание от география на света) също има неточност – едва ли не се въвежда нов географски термин, като се говори за „полуостровни държави“. Макар и по-усложнена, коректната формулировка би следвало да бъде да се посочат обозначените с номера от 6 до 10 държави, разположени (или заемащи част от територията) на големи полуострови.

Представената картосхема към тридесет и осмия практически въпрос върху учебното съдържание по география на България е съзнателно, но безсмислено усложнена и направена трудна за разчитане не само от зрелостниците. Това произтича първо от условието на задачата (от типа две в едно – пита се за различни географски обекти – съответно реки и градове) и от липсата на еднозначна подреденост и лесна за възприемане последователност при номерирането на отделните обекти.

### **Подмяна на един вид въпроси с въпроси от друг вид**

Както вече беше споменато, това се отнася за втория въпрос от теста. Тридесет и четвъртият въпрос – „34. На фигурата е показано природогеографското райониране на България. В свитъка за свободните отговори напишете названията на обозначените с номера 5, 11 и 13 природогеографски области.“, не е обикновен

въпрос от отворен тип, а по-скоро практически въпрос, изискващ разпознаване на обекти по приложена картосхема. Друга важна неточност във формулировката му е, че нито една от физикогеографските единици, които трябва да бъдат разпознати, няма статута на природогеографска област – всички те (Средногорие, Източни Родопи и Сакар) са подобласти според неиздържаното в научно отношение (Дреновски et al., 2002) и отживяло времето си физикогеографско райониране на България, представено във всички учебници по география.

Тридесет и петият въпрос по същество не е отворен въпрос, тъй като са посочени верните отговори, които трябва само да бъдат поставени в съответната клетка на приложената таблица. Реално това е въпрос от затворен тип за съотнасяне на определен стопански отрасъл към даден стопански сектор. За да се запази като въпрос от отворен тип, той би могъл да се преформулира по следния начин: „Посочете по един стопански отрасъл от първичния, вторичния и третичния сектор на стопанството!“, без да се посочват конкретни примерни отрасли. Разбира се, това предполага и възможността за даване на много и различни правилни отговори.

### **Неточно формулиране на писмената разработка от учебното съдържание по география на България**

Писмената разработка по тема от учебното съдържание по география на България се явява самостоятелен въпрос от матурата, носещ 30 точки, а не все пак 35, както беше по-рано, или от два подобни въпроса – цели 45. В случая този въпрос е формулиран като *–Характеристика на Югоизточен регион–*. Според авторите на матурата тази характеристика следва да се ограничи до изясняване на особеностите на географското положение, природните условия и ресурси и населението на региона. Куриозното при това е, че исканото изложение по темата е драстично съкратено, като липсва фактически най-важната ѝ част – характеристиката на стопанството и икономическите връзки между областите, както и на междурегионалните връзки и мястото на региона в стопанството на страната. Това разкъсва целостта на географския анализ и го превръща в самоцел. Ако идеята е била да се прави характеристика на природните условия и ресурси, то въпросът би трябвало да бъде насочен към характеристика на определена физикогеографска област или подобласт. По отношение на описанието на социално-икономически район, по-удачно би било с цел ограничаване на обема на изложението формулировката да се сведе до характеристика на населението и стопанството му, като това обаче изрично се укаже в условието на въпроса. Подобно задължително указание за търсенето от съставителите на матурата по-кратко изложение по въпроса обаче липсва във формулировката му, което вероятно е подвело редица от писалите по въпроса зрелостници към по-подробно и пълно изложение. По всяка вероятност то е останало неocenено, тъй като не се включва в критериите за оценка.

## Изводи

В заключение следва да се изтъкне, че матурата по география и икономика през 2013 г. е сравнително по-трудна в сравнение с 2008, 2009 и 2012 г. Повторена е познатата стара слабост, че комисията, натоварена с отговорността по съставяне на изпитните материали, не може да се справи с методическата задача за уеднаквяване на нивото на трудност на отделните изпитни варианти. Това поставя под въпрос самото значение на матурата като зрелостен изпит, защото няма стандартизация на изискуемия минимум знания. В зависимост от комплексната трудност на изпита през съответната година може да се получи по-ниска или по-висока средна успеваемост, отразяваща некоректно нивото на усвояване на географски знания, умения и компетенции от съответния випуск. Разбира се, това, както и изтъкнатите по-горе слабости и несъответствия при формулировките на въпросите и подбора на отговорите към тях, може да се обясни с факта, че никой не може да надскочи възможностите на собствената си професионална специализирана и обща езикова компетентност.

## БЕЛЕЖКИ

1. **Иванов, А. (2012).** Някои предложения за промени в държавните зрелостни изпити по География и икономика: <http://www.geoznanie.com/search/label/%D0%9F%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>
2. [http://www.mon.bg/opencms/export/sites/mon/top\\_menu/general/dzi/dzi2013/13-05-23\\_dzi-geo.pdf](http://www.mon.bg/opencms/export/sites/mon/top_menu/general/dzi/dzi2013/13-05-23_dzi-geo.pdf)

## ЛИТЕРАТУРА

- Дреновски, И. (2009а). Матурите по география – отрезвяването. География'21, 4(3), 41 – 42.
- Дреновски, И. (2009б). За необходимостта от промени в учебно-изпитната програма за матурите по география. География'21, 4 (5 – 6), 46 – 47.
- Дреновски, И. (2010). Защо на матурата по география пак има най-много (и все повече) двойки. География'21, 5 (3), 4 – 7.
- Дреновски, И., Велев, С. & Йорданова, М. (2002). Нова физикогеографска регионализация на България – защо и как? (с. 383 – 392). – В: Сборник доклади „Научна конференция с международно участие в памет на проф. д-р Димитър Яранов. Т. 2. Развитие и състояние на природната среда. София: Географски институт на БАН.
- Дреновски, И., Стоянов, К. & Патарчанова, Е. (2008). Матурите по география – първи анализи и конентари. География'21, 3 (3), 24 – 27.

## **CRITICAL REMARKS ON THE MATRICULATION EXAM IN GEOGRAPHY IN 2013**

**Abstract.** The results and quality of questions for school-leaving examination in „Geography and Economics“ in Bulgarian secondary school in 2013 are commented. The paper reveals some of the weaknesses of the existing practice of designing of the state tests in geography for graduating from the secondary schools.

**Dr. Ivan Derenovski, Associate Professor,**

✉\* Department of Geography and Environmental Studies,  
South-West University „Neofit Rilski“  
66, Ivan Michailov Str., 2700 Blagoevgrad,. Bulgaria  
E-mail: idri@mail.bg